

▶ Από τον **ΘΑΝΑΣΗ ΓΙΑΛΚΕΤΣΗ**

Οι ανισότητες ως πολιτική επιλογή

Ενα σημαντικό έργο, το βιβλίο του Γάλλου οικονομολόγου **Τομά Πικετί** «Κεφάλαιο και ιδεολογία», κυκλοφόρησε πρόσφατα και στη γλώσσα μας (μετάφραση: Σώτη Τριανταφύλλου, Πατάκης 2021). Στο βιβλίο αυτό αναφέρεται η ακόλουθη συνέντευξη του Πικετί, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Sciences Humaines.

• **Ξεκινάτε από την αρχή ότι όλες οι ανθρώπινες κοινωνίες χρειάζεται να δικαιολογούν τις ανισότητες. Γιατί;**

Η ιστορία των ανθρώπινων κοινωνιών στρέφεται γύρω από την αναζήτηση ενός περισσότερο δίκαιου κόσμου. Οι θρησκευτικές και πολιτικές ιδεολογίες, στη Γαλλική Επανάσταση για παράδειγμα, έχουν πάντοτε στον πυρήνα τους έναν στόχο που αποβλέπει στο να προωθήσει μια ορισμένη μορφή δικαιοσύνης και ισότητας. Οι ανθρώπινες υπάρξεις νιώθουν την ανάγκη να νοηματοδοτούν την ύπαρξή τους, ιδίως την κοινωνική τους ύπαρξη: νοιάζονται υποχρεωτικά για τη ζωή των άλλων και θέλουν να βρουν έναν λόγο ύπαρξης για την κοινωνική κατάσταση. Καμιά ελίτ δεν μπορεί να αρκείται στο να κατέχει περισσότερο πλούτο ή περισσότερη ισχύ από τους άλλους με τρόπο φανερά αυθαίρετο. Χρειάζεται ένας εκλεπτυσμένος λόγος, ο οποίος να εξηγεί και να δικαιολογεί την κοινωνική οργάνωση, επομένως και τις ανισότητες. Αυτοί οι λόγοι πρέπει να είναι τουλάχιστον αλθοφανείς και συχνά βασίζονται σε ένα μείγμα ειλικρίνειας και υποκρισίας. Προσπαθώ να τους πάρω στα σοβαρά και να μην ξεκινάω από την αρχή ότι οι ανισότητες δικαιολογούνται μόνο με βάση τον συμφέρον.

• **Πώς με τα έργα σας ως οικονομολόγος φτάσατε στο ζήτημα των πολιτικών ιδεολογιών;**

Καθώς εργαζόμουν για το πρώτο μου έργο, το «Les Hauts Revenus en France au 20e siècle» (2006), μου έκανε εντύπωση η μείωση των ανισοτήτων στη διάρκεια του προηγούμενου αιώνα. Αυτή η μείωση πραγματοποιήθηκε μέσα στη βιαιότητα των πολέμων. Η Γαλλία θάσπεισε τον φόρο εισοδήματος αργότερα από τους γείτονές της,

Τομά Πικετί

το 1914, όχι για να χρηματοδοτήσει την εκπαίδευση, αλλά για να χρηματοδοτήσει τον πόλεμο, ενώ η χώρα υπερηφανευόταν ότι εμπνέεται από το πάθος για ισότητα από τον καιρό της Γαλλικής Επανάστασης. Από το πρώτο μου έργο, αναμετρήθηκα επομένως με ένα παράδοξο, με την υποκρισία ενός λόγου που δεν μετατρέπεται σε πράξη παρά μόνο για να αντιμετωπίσει μια βίαιη κρίση. Στο «Κεφάλαιο και ιδεολογία», θέλησα να προσεγγίσω το ζήτημα των λόγων και των ιδεολογιών που δικαιολογούν την ανισότητα με τρόπο περισσότερο ευθύ, να κατανοήσω αυτές τις αποκλίσεις ανάμεσα στους λόγους και στις πράξεις. Δεν μπορεί κανείς να τοποθετεί τις ανισότητες σε έναν κλάδο της έρευνας και τις ιδεολογίες και την πολιτική σε έναν άλλο κλάδο: αυτά τα δύο θέματα συνδέο-

νται στενά και τροφοδοτούν το ένα το άλλο. Οι πολιτικές ιδεολογίες είναι ένας τρόπος για να προσπαθούν να δώσουν νόημα στην οικονομία, να βρουν μια δίκαιη μορφή οικονομικής οργάνωσης. Γι' αυτό προσπαθώ να συνδέσω την οικονομική ιστορία και την πολιτική ιστορία. [...]

• **Οι ανισότητες μειώθηκαν σημαντικά στη διάρκεια του εικοστού αιώνα. Ποια ήταν τα πιο αποτελεσματικά μέτρα;**

Ο πρώτος νόμος που περιορίζουν τις ανισότητες βλέπουν το φως στην αυγή του εικοστού αιώνα. Στη Γαλλία, για παράδειγμα, το 1910 θεσπίζεται η νομοθεσία για τις συντάξεις των εργατών και των αγροτών. Στη μεταπολεμική περίοδο, βλέπουμε την ανάπτυξη της κοινωνικής ασφάλισης και μια πολύ πιο σημαντική χρηματοδότηση της εκπαίδευσης και της υγειονομικής περίθαλψης. Η μολοσβίκικη επανάσταση άσκησε μια πίεση στις ελίτ των καπιταλιστικών χωρών, προκειμένου να αποδεχθούν και αυτές κοινωνικές πολιτικές. Αυτές οι κοινωνικές πολιτικές χρηματοδοτήθηκαν με φορολογικούς συντελεστές πολύ υψηλότερους από εκείνους των αρχών του αιώνα. Στα χρόνια μεταξύ 1930 και 1980, ο ανώτερος φορολογικός συντελεστής, που εφαρμόστηκε στα υψηλότερα εισοδήματα, φτάνει κατά μέσο όρο το 80% στις Ηνωμένες Πολιτείες, το 89% στο Ηνωμένο Βασίλειο και το 60% στη Γαλλία. Αποτέλεσμα:

οι ανισότητες μειώνονται, η κοινωνική κινητικότητα αυξάνεται, η ανάπτυξη είναι σταθερή.

• **Πώς εξηγείται η άνοδος των ανισοτήτων κατά τη δεκαετία του 1980;**

Οι λόγοι αυτής της ανατροπής είναι πολιτικοί και ιδεολογικοί. Κατά τις δεκαετίες 1980 και 1990, συντελούνται δύο σημαντικές ρήξεις: η πτώση του κομμουνισμού και η έλευση του ρεϊγκανισμού. Με αφετηρία τις δεκαετίες 1960 και 1970, η οικονομική και κοινωνική αποτυχία του σοβιετικού συστήματος, το οποίο βασιζόταν στην κρατική ιδιοκτησία, γίνεται όλο και πιο φανερό. Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ, το 1989, δημιουργεί μια μορφή απογοήτευσης απέναντι στην ίδια την ιδέα μιας δίκαιης οικονομίας και στην ιδέα της υπέρβασης του καπιταλισμού. Την απογοήτευση αυτή θα την εκμεταλλευτούν οι πολύ συντηρητικές ομάδες. Οι πορείες της Ρωσίας και της Κίνας είναι τα πιο φανερά παραδείγματα. Στη Ρωσία σήμερα δεν υπάρχει καμιά προοδευτική φορολογία εισοδήματος. Ο φορολογικός συντελεστής είναι 13% για όλους. Ούτε ο Τραμπ δεν θα τολμούσε κάτι παρόμοιο! Όσο για τη φορολογία της κληρονομιάς, τα πράγματα είναι απλά: τόσο στη Ρωσία όσο και στην Κίνα δεν υπάρχει. Στην Κίνα, η δραματική αποτυχία του μαοϊσμού και της πολιτιστικής επανάστασης, κατά την οποία έστειλαν τα παιδιά των ιδιοκτητών ή των διανοουμένων

για διαπαιδαγώγηση στη γεωργική ύπαιθρο, έπαιξε επίσης σημαντικό ρόλο στη δικαιολόγηση των ανισοτήτων. Στη Ρωσία, την Κίνα ή αλλού, οι κυρίαρχες ομάδες εκμεταλλεύτηκαν τις κομμουνιστικές αποτυχίες για να δικαιολογήσουν την απουσία αναδιανομής.

• **Στη δεκαετία του 1980, στις Ηνωμένες Πολιτείες, ο Ρέιγκαν θέλησε να δώσει νέο δυναμισμό στην ανάπτυξη μειώνοντας τους φόρους. Ποια είναι τα αποτελέσματα μιας τέτοιας πολιτικής;**

Ο Ρέιγκαν υποστήριζε πράγματι ότι η μείωση της φορολόγησης των πλουσιότερων θα ενθάρρυνε την ανάνεωση και θα ενίσχυε δυναμικά την ανάπτυξη. Υποσχέθηκε στους Αμερικανούς ότι όλο και περισσότεροι άνθρωποι θα γίνονταν πλούσιοι και ότι οι μισθοί όλων θα αυξάνονταν, πράγματα που ποτέ δεν έγιναν. Μείωσε επομένως τους φόρους στους πλουσιότερους. Ο φορολογικός συντελεστής για τα υψηλότερα εισοδήματα μειώθηκε περίπου κατά 40% στις δεκαετίες 1980-1990. Οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες ακολούθησαν μια παρόμοια ιδεολογική και φορολογική διαδρομή. Στη Γαλλία, έπειτα από ένα κορυφαίο 70% στις αρχές της δεκαετίας του 1980, ο φορολογικός συντελεστής για τα ανώτερα εισοδήματα μειώθηκε για να φτάσει στο 50%. Ακόμα και αν αυτός ο νέος λόγος υπέρ της ιδιοκτησίας α λα Ρέιγκαν έχει κάποια συνιστώσα από θεωρητική άποψη, η Ιστορία τον διαψεύδει. Τριάντα χρόνια αργότερα, διαπιστώνουμε αναδρομικά ότι η ανάπτυξη στις Ηνωμένες Πολιτείες είναι δύο φορές πιο ισχνή μετά τον Ρέιγκαν από όσο ήταν πριν από αυτόν. Μεταξύ 1950 και 1990 αυτή ήταν 2,2% κατά μέσο όρο, ενώ μεταξύ 1990 και 2020 ήταν 1,1%. Οι υπερβολικές περιουσίες των πλουσίων δεν συμβάλλουν στην ανάπτυξη.

• **Αυτή η πολιτική βασίζεται επίσης σε μια εξήγηση της επιτυχίας των πλουσιότερων...**

Ναι, ο Ρόναλντ Ρέιγκαν παρουσίαζε τους δισεκατομμυριούχους σαν ανώτερα όντα, τα οποία υποτίθεται ότι πλούτισαν με την αξία τους, χάρη στην επίμονη εργασία τους και τις λαμπρές ιδέες τους. Πρόκειται για μια σχεδόν μοναχική αντίληψη της οικονομίας. Ο Μπιλ Γκέιτς όμως δεν εφηύρε τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές μόνος του, στο γραφείο του. Η ιδιοκτησία είναι πάντοτε κοινωνική. Αυτή εξαρτάται από ένα δημόσιο σύστημα το οποίο επέτρεψε συσφύσεις γνώσεων και ειδημοσύνης εδώ και αιώνες. [...]